

D E L L E J T Ű.

A tudomány, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye.

Harmadik évi folyam.

Kiadja és szerkeszti

P E S T Y F R I G Y E S.

1 8 6 0.

1898

T E M E S V Á R O T T,

Nyomatott Hazay M. és fia Vilmos betűivel.

Abrahámffy János: A kalocsai Miasszonyunkról nevezett iskolánének nőnevelőjének alapszabályai	35
Nyílt levél Túry Samuhoz	44
Árpádfi G.: Tükördarabkák a szegedi társas élet köréből	32
Berecz Imre: A Bánság népei. I. A Krassovánok. II. A svábok	20.37
Ehrenguber Imre: Az utak és vaspályák fejlődése	15.21.22
A nő nem talány	36
A borostyán.	42
Eöttevényi: A zsidó-kérdés hazánkban	39—41
Farkas Ferenc: Reményi Ede. Életrajz	34
Fényes Elek: Az eperjesi, vagy helyesebben mogyoróskai vizimészről	13
K. F.: Egy két szó a naptárak szerkesztése körül	14
Hunyadi János eredete	24
Helyesírási eszmecserék	26
Önvallomás	28
A leghatalmasabb varázserő	37.38
Észrevételek „az aranykor“ című mythologiai levél körül	34.55
Karcsai G.: Szerény észrevétel gróf Károlyi Ede indítványára	18
Khern Ede: Sz. Anna tava. Erdélyi néprege	14
A Kaláka. Erdélyi népszokás.	40
Bálványosvár. Székely néprege	41
Kervei: Az anyagi érdekek jelentősége korunkban	1.2
A földművelés és műipar a nemzetek háztartásában	15.16.23.25.34.35
Knauz Nándor: Régi levéltárca	15.20.28.31
Mándy Péter: Csatározás a nyelvügyben	31
Matics Imre: Régi levéltárca	2
Mészáros Károly: Hitelintézeteink, s különösen a bécsi nemzeti bank földhitel osztálya	4.5.6
Az új iparrend gyakorlati jelentősége népgazdasági viszonyainkban	12.13
A monarchiai elv közjogi értelme Magyarországon	46
M Iván: Vázlatok a szerb irodalom történetéből	7.14
Missics János: Virrasszunk!	42
Parabola	43
A nemesség a vámnál	44
Történeti visszapillantás az ugynevezett „szerb vajdaság“ ügyében	45
Nagy Soma: Losonc földirati tekintetben	4
A természet és az ember az éjszaki sarkon	6.11
Névtelen: Ideje a jégbiztosításnak	23
Ruszkabánya. Adalék Ausztria ipartörténelméhez	39
Osváth Pál: A timsóról	12
Timany	17.18
Magnesium vagy Kesreny	41
Ótvös Ágoston: Régi levéltárca	2
Pesty Frigyes: A Rákóczy-induló eredete	6
Az ipartársulatok	21
Brocky Károly. Életrajz	26
Podhraczký József: A nevelés alapja	8.10.14
Boldogtalan házasság okai	24
Régi levéltárca	36
Preyer János: Elméledések a magyar államjog fejlődéséről	38.45.46
Ránosztai Rezső: Tasso Torquato	1—6
Régi levéltárca	10
Vész és nemtő. Beszély	25—28.30—44
Ráth Károly: Régi levéltárca	5.6
Kivonat Sebesi Ferenc naplójából	44

Remellay G.: Egy bokor két virága. Beszély	7.8.10—13.15—23
Rosty Zsigmond: Kísérlet a szabad ispánság értelmezésére	12
Levelek az 1742-ik évi hadjárattól	17.23.24
Szeleburdi: Ajánlat	30
Szeleburdi Miska: Naplójából	31
Szende Béla: Régi levéltárca	25
Széplaki F.: Régi levéltárca	33.41.42
Szilágyi Sándor: Régi levéltárca	2.7.13
Szomorú esztendő. Történeti rajz	27.28.30.31
Stokinger Móric: Az úrbéri birtok maximuma	7.11
Túry Samu: A mostani igazság kiszolgáltatás hiányairól különösen a járás- és szolgabíróságoknál	17.19
Magyarok Csehországban	40
Vas Borona: Hazafiúi felhívás a Bánság gazdáihoz	33
Wertler Mátyás: II. Kohári István	3
A rejtélyes gyűrű. Beszély	24
Ordaliák Magyarországon 969—1309.	40
Zakits J.: Szózat; szerbül Vörösmarty után	39
Zsitvay Bence: A közvetett adózás rendszere, viszonyában a nép anyagi művelődéséhez	32.33

Allandó rovatok:

Levelezések. Belföldi levelek: Beodra, Bécs, Brassó, Buziás, Csakova, Karcag, Lugos, Losonc, Magyar Sz. Márton, Moldovabánya, Nagy Becskerek, Nagy Enyed, Nagyvárad, Oravica, Orsova, Károlyfehérvár, Kolosvár, Pozsony, Pest, Paulis, Szeged, Szászka, Szathmár, Temesvár, Tiszavidék, Tisza-Ujlak, Torda, Ürményháza, Vác. Külföldi levelek: Bern, Bukarest, Genua, Páris, Pegli Genua mellett, Rigi-Kulm, Róma, St.-Gallen.

Irodalom és művészet.

Heti szemle.

Temesvári újdonságok.

Megjelenik a lap **Temesvárott** minden kedden.

Előfizetési díj akár helyben, akár postai szétküldéssel:

Egész évre 6ft. pp. = 6 f. 30 kr. ujp.
Fél évre 3 ft. pp. = 3 f. 15 kr. ujp.

A helybeli előfizetők a lap házhozordásáért rendelést tehetnek a lap kiadó hivatalában.

Szerkesztői iroda: belváros, bécsi utca 68. szám, első emelet.

DELEJTŐ.

Magyar, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye.

Jelige: Csak az a nemzet vész el, mely önmagát elhagyja.

Előfizethetni helyben a szerkesztőségnek, vagy a helybeli könyvkereskedésekben; vidéken minden cs. kir. postahivatalnál szerkesztőséghez utasítandó bérmentes levelekben.

Hirdetések minden közhasználatban lévő nyelven fölvételnek. A beiktatásért minden három hasábos egyes sorért 4 p. vagy 7 uj krajcárnyi díjszámítatik.

Kiadó hivatal: belváros, bécsi utca Uhrmann Márton műkereskedésében.

Kedd, január 3. 1860.

1. szám.

Harmadik évi folyam.

Az anyagi érdekek jelentősége korunkban.

I.

Minden korszaknak éppúgy mint minden nemzetnek és álladalomnak megvan az emberiség fejlődésében bizonyos szerepe, sajátos feladata és hivatása. — Bár mennyire legyünk is áthatva a nemzet- és ember-élet fensőbb eszményi és nemesb jellemű céljai és feladatai méltóságától, bármily nagy mértékben ismerjük is el korunk szellemi fensőbbségét, műveltségi állapotainak tökéletes voltát, aránytalanul magasb értelmi tudományi fejlettségünket és vívmányainkat, valamint magasb célzatu nemzeti és humanisztikus meg társadalmi törekvéseinket, minden eddigi korszakok és századok irányában: azt kétségbe vonni mégis alig leszünk képesek, hogy századunknak főfeladata és jelleme kiválólag az anyagi érdekek, a gazdasági élettényezők tulnyomóságában, az állami és társadalmi rend ökonomiai alapjainak fürkészete, ipari feladatványainak megoldása, szóval az egyéni és a nemzeti vagyonság s anyagi jóllét megvalósítására célzó törekvésekben, fáradozásokban és vajadásokban nyilvánul. — Bárhova vessük is szemeinket, mindenütt csakhamar azon megismerésre jutandunk, hogy egyeseknek úgy mint egész nemzeteknek legerélyesb törekvéseik, legfényesb hódítványaik, legmesszehatóbb intézményeik napjainkban kiválólag ezen a téren jelenkeznek; hogy az anyagi nemzetérdekek szózata a társadalom és állam összes mozgalmain és nyilvánulásain keresztülhangozik; hogy a legnagyobb társadalmi és politikai irányok, feladványok, e körben öltenek alakot, követelnek megoldást; s hogy e szerint korunkat teljes joggal, (a szó nemesb értelmében) „az industrialismus, az anyagi érdekek“ korának nevezhetni! — Egyesek és néposztályok éppúgy, mint egész nemzetek, be kezdik látni ugyanis, hogy, mint nagy nemzeti állam- és közigazdászati bölcsünk Széchényi is megjegyzi,* „az ember egyaránt a lelki, a szivbeli és a testi eledelt megkivánja, hogy az emberek tetteik és munkásságuk irányzatát leginkább a haszonvágytól nyerik; hogy lelki függetlenség egyebek közt biztos vagyoni renden és anyagi jólléten is alap-

szik; hogy a szegénység az értelmi sulynak, ez egyedüli és valódi emberi fensőbbségnek kifejlését lehetleníti, s hogy az elszegényedésnek az elaljasodás, az elaljasodásnak pedig a szolgaság a legbizonyosabb következménye;“ s hogy e szerint anyagi jóllét és vagyonság, meg az ennek megvalósítására célzó erélyes törekvés és ipari erőfeszítés nélkül, nincs valódi hatalom és tekintély, nincs erkölcsi és társadalmi súly, nincs nemzeti felvirágzás, haladás és boldogság!!

Nem akarjuk ugyan azt mondani evvel, hogy az anyagi érdekek egyedül és kizárólag vegyék igénybe egyeseknek és nemzeteknek tevékenységét és figyelmét, hogy ezek képezzék egyedül törekvéseink, fáradozásaink kiindulási pontját, alapját és végirányát! Korántsem, — valamint az egyéni életnek benső nyugalma jólléte, a szellemi, erkölcsi és anyagi elemek és tényezők szerencsés öszhangjától és harmoniájától függ, éppúgy nemzeteknél és egész álladalmaknál is, minden valódi és tartós boldogság, az ökonomiai érdekeknek és irányoknak, a többi társalmi erkölcsi és szellemi érdekek és irányokkai harmoniája, kapcsolatos kifejlődése, és érvényesítése által van föltételezve. Az ember mint a szent irás is mondja, nem csak kenyérral él; keblének, Széchényink találó megjegyzése szerint, nem csak arany és kincs utáni vágyódásai vannak, s ép azért ép oly nagy lélektani mint politikai tévedés volna, azt állítani, hogy az egyéneknek és népeknek a pusztá anyagi élvhajzásat és kincsszomjon kívül, más fensőbb nemesb javak utáni vágyai, óhajai és törekvései nem is léteznek; s mintha már magukkal az anyagi élvekkal és gyönyörökkel, szükségleteink kívánalmaink óriási köre végkép ki volna meritve. — Nem szabad s nem is akarjuk továbbá kétségbe vonni azt, hogy a túlzott vagyonszerzés, ipari és forgalmi üzlet, egyeseket ép úgy mint egész nemzeteket igen könnyen ellankaszthatja fensőbb nemzeti és állami élvek utáni törekvéseikben; hogy a műveltség és humanismus magasb céljai és követelményei, a végletekig menő anyagi haszonvádszat közepette, igen könnyen mellőztethetnek; hogy ily uton a népek életében a mindennapi élvekkal és gyönyörökkel gyáva megelégedés idéztethetik elő, s hogy oly társadalomban, a hol semmi nemesb javak és szükségletek sem becsültetnek és ismertetnek, lassankint minden megvásárolhatóvá, kereskedelmi árucikké állásul; a köz-

*) „Világ“ című irata 188. 191. 54. és 212-ik lapján.

szellem, a nemzeti háztartás nemesb közügyei iránti éber figyelem és részvétel megcsökkenik, szóval az emberi és a nemzeti létnek jobb, nemesb fele végkép veszélyeztethetik. A világuralkodó Róma erkölcsi és politikai súlyedésének gyászos processusa már akkor vala teljes folyamatban, midőn Jugurtha ismeretes „O! Urbem venalem“—jét kiáltá; vagy a szellemi és művészeti tekintetben oly magas fejlempolcon állott Görögországné, midőn Petronius azt mondhatá, „hogy egy idomtalan aranytömeg többet nyom ez országban, mint Apelles és Phidiás legremekebb művei!“ Azon társadalom, a melyben, mint a hires francia forradalomtörténész L. Blanc megjegyzi, „a mértéken túli nyervágy befészkelte magát, megsemmisülésének siet elébe, mert az emberek lelke és elméje kisszerű gondokkal minden nemesb érdekek iránti közönnyel telik el, míg másfelől a kebel ki nem tágul, a jellem föl nem egyenesedik.“ A pénz és vagyon körüli szüntelen aggodás legbizonyosb jele (mond Széchényi) a kislelkűségnek, ezen legsúlyosb embernyavalyának, melyet nem gyógyíthatni.*) — Nem tagadjuk végre azt sem, hogy a mértékentuli üzleti és gazdálkodási szellem által a társadalomban a középkori feudalismus és aristokratismus helyett, igen könnyen egy ennél sokkal nyomasztóbb neme a rang és rendkülönőségnek: „a pénz és a tőke aristokrátiája,“ a plutokratismus ezerszeres árnyoldalával és következményeivel, honosíthatatik meg; valamint azt sem, hogy nem ritkán, a nép anyagi és ökonomiai ösztönei és céljai önkényuralomra hajló államférfiak és kormányok által arra használtatnak fel, hogy a nemzet, magasabb politikai alkotmányi és szabadsági javak élvezeterei hajlamaiból, a gazdasági és ipari törekvések minden módu állami előmozdítása és ápoltatása által kivetkeztessek s a pusztá anyagi jóllét nyujtassék cserébe neki oly javakért, a melyek az embert és nemzetet mindenké föltt képesek magasabb törekvéseiben és rendeltetésében támogatni; nemesebb tulajdonait kifejleszteni; vagy mint egy nem rég elhunyt jeles történetbuvár Nagy-Sándor világállamtervéről megjegyze „az anyagi érdekek országa és kapcsa volt hivatva arra, hogy az új világrend összetapostathassék, s hogy összetiport népek függetlenségük megsemmisítéseért kárpótoltassanak;“**) miként ezt ma Franciaországon látjuk.

Mindezeket, igaz, tagadni nem lehet. De másfelől azt sem szabad szem elől tévesztenünk, hogy mind e gyászos és vészteljes következmények csak ott, csak akkor tapasztalhatók, ha az anyagi érdekek tulzott mérvbeni, vagyis egyedüli és kizárólagos érvényesítése, képezi egyeseknek illetőleg nemzeteknek tevékenysége és törekvése alapját; — s hogy ellenben ott, hol ez életirányok és ösztönök ily terjedelemben és alakban nem nyilvánulnak, éppen legnagyobb s legbiztosb támaszát, rugóját és emeltyűjét lelik bennük mindazon fensőbb s nemesb jellemü szükségleteink és

törekvéseink, a melyek a népek állami, nemzeti és erkölcsi boldogsága s jólléte alapfölteteleit képezik.

Lássuk már most az anyagi érdekeknek általános jelentőségét tüzetesen s azután honunk s nemzeti életünk jelen viszonyaira és feladványaira alkalmazásban, — különösen.

(Folytatjuk.)

Kervei.

Külföldi levelek.

I.

Páris. Föltevéen, hogy tisztelt olvasóim nem minden érdek nélkül követtek külhoni vándorlásomon, melynek rajzát adtam tavaly e lapokban, úgy hiszem, kedvesen fog vétetni, ha a külföld nevezetességeinek elősorolását az idén sem szüntetem meg.

Utolsó levelemben a törvényhozó test palotája előtt állottunk meg, melyet másként Palais Bourbonnak is neveznek, minthogy ezen család által építettett 1622-ben és ahhoz is tartozott egészen 1790-ig, midőn az államtulajdona lön. I. Napoleon a törvényhozó testnek ajánlékozá; a restauratio alatt ismét visszaszállott a Bourbonokra és a törvényhozó test csak bérben tartotta, míg 1827-ben az álladalom azt 5,500,000 frankért egészen magáévá nem tette. Azóta folytonosan hangzott a legjelesebb szónokok beszédeitől. Láttam a helyet, melyet Benjamin Constant, Royer-Collard, Casimir Périer, Guizot, Thiers, Lamartine stb. vitatkozásaikkal megdicsőitettek. A hely még most is ugyanaz, de az emberek változtak. A császárság törvényhozói nem szónokolnak, hanem csak bureaukban dolgoznak és kész munkálatokat olvasnak fel; ennélfogva megtekintvén a történeti eseményeket ábrázoló képeket, bátran tovább mehetünk. A salle des conférences-ban IV. Henrik szobra vonta különösen magára figyelmemet; vagy inkább az aláírás;

La violente amour,
Que J'apporte à mes sujets,
M'a fait trouver tout
Aisé et honorable.

Innen balra kanyarodván, a hadastyányok terére jutunk, és előttünk áll ama roppant nagy épület, melynek homlokzatán ezt olvassuk:

Ludovicus Magnus
Militibus Regali Munificentia
In Perpetuum Providens
Has Aedes Posuit. An. MDCCLXXV.

Érdemes látni, minő csin, tisztaság, figyelem uralkodik ezen intézetben; hol a francia dicsőség fegyvernőkeinek legkisebb szükségéről is gondoskodnak. De engem leginkább a rokkantak palotájának kápolnája vonzott ide, hol I. Napoleon hamvai nyugosznak. A sir

*) „Világ.“ 202-ik lap.

**) Kortüm. Geschichte Griechenlands. 2. köt. 356. sk.1.

a világrendítő katoná számára a templom közepén ásatott és nagy kört képez, melyben colossalis koporsója emelvényen áll; hamvai azonban még mindig csak azon kis kápolnában őriztetnek, a melybe szent-ilonai utjából szállítottak. Én bámulom a nagy hadvezért, ki a világ szabadtója lehetett volna, ha Washingtonnak örök s nem Caesarnak hiu szellemével birt volna; de iránta mint ember és uralkodó iránt különösen lekötelezve nem érzem magamat; mindamellett is bizonyos érzékenység szállott meg, midőn az emberi nagyság és mulandóság fontolgatása közben, az oltár hátlapjának márványablájára tekinték, és azon olvasám:

Je. Desire. Que. Mes. Cendres. Reposent.
Sur. Les. Bords. De. La. Seine.
Au. Milieu. De. Ce. Peuple. Français.
Que. Jai. Tant. Aimé.

Ez nem a hatalmas uralkodónak parancsa; ez a számüzöttnek végső sóhajtása volt! —

A rokkantak palotájából a Mars-mezőre jutunk; ott látjuk a nagyszerű katonai növeldét, melyet elég kívülről megtekintenünk, hogy arról eleven képzetünk legyen. Ha most St. Clotild fentebb dicsért temploma mellett el, és a rue de Grenellen és rue Colombier-en egészen végig megyünk, egyenesen a St. Sulpice-térre érkezünk, hol a hasonnevű nagy, de nem igen izletes templom, és az előtte lévő Fenelon cambray-i, Massilon clermont-i, Flechier nimes-i és Bossuet meaux-i érsek és püspökök szobraival ékesített kut foglalja le figyelmünket. Hanem egy kissé hoszas séta lenne a rokkantak palotájától idáig; a ki tehát ide, vagy még tovább szándékozik, az ismerkedjék meg előbb szent Fiacre valamelyik tanítványával, határozza meg az időt s a helyet, és azután üljön be a kocsiba; a vitelbért megtalálja azon jegyen, melyet belépésekor a bérkocsis kezébe ad; és akkor azután nincs oka sem alkudni, sem vitatkozni; mikéant ez egy némely fővárosban történik nem messze a Dunától!*)

St. Sulpice térértől csak kis utca választja el a luxemburgi palotát, melyben a senatus tartja üléseit. Ez egyike a legszebb, legnevezetesebb fénylakoknak, melynek nagyszerű kúpja és pavillonjai meghatják az idegent, midőn udvarába lép. Építtette Medicis Mária; tervezte és bevégezte Desbrosses Jakab. Sokszor előfordul a luxemburgi palota a francia történetekben, és nagy események váltották föl egymást, míg a királyok és királynők ragyogó teremeiből közönséges börtön lön; hol Hébert, Danton, Camille Desmoulins, Payne, Chabot, Fabre d'Eglantine stb. a forradalom alatt fogva tartattak. Utóbb a directorium laka lön, és miután az első consul ment a Tuileriák palotájába, rövid időre üresen hagyatott. A császárság alatt a senatus költözködött

*) Szégyenemre meg kell vallanom, hogy ámbár nekem is kellene tudnom a szentek életét és a martyrologiumot, szent Fiacre-ről mindaddig, míg Párisba nem jöttem, mitsem hallottam. Itt tanultam, hogy M. Sauvage (!) a legelső bérkocsis, ki Párisban 1650-ben élt, szent Fiacre képénél lakott, és róla neveztettek el ő és minden utódai; kik noha nem szentek, de azért mégis fiakkerek.

bele és most is annak szolgál szállásul. El nem fojthatám megdöbbenésemet, midőn néhány hétre látogatásom után a hirlapokban olvasám, hogy ezen igen emlékezetes palota majdnem egészen a lángok martaléka lön. Azonban szerencsére csak a tanácsterem égett el és a nagy kúp beomlása után a tűz eloltatott. Örökös kár lett volna azon becses képgyűjteményért, melyet magába zár és a trónteremért, melynél nagyobb, szebbet, gazdagabbat nem láttam. Ez III. Napoleon műve; ki ez által a suffrage universelt akarta megdicsőíteni, a hét millió és néhány százezer szavazatot, mely plafondján ábrázoltatik, akarta arany rámába foglalni: szebb rámát, az igaz, hogy ezen képnek nem is készíttethetett. Egyébiránt a mostani uralkodót valamint itt, ugy másutt is mindenütt meg lehet ismerni; az ő vonásai, valamint a nagy művészeké, mindenkor mesteriek.

A palotához méltó a kert: ez Páris legszebb sétányainak egyike, szobrokkal, ugróutakkal és virágcsoportokkal ékesítve. A kertből kilátás nyílik egyfelől a Pantheonra, másfelől a csillagdára; hol az égi fények a föld ragyogványival találkoznak.

A ki már idáig jött, az el ne mulasztja megnézni a világhírű Jardin des Plantes-t, hol ha tetszik, órákig elsétálhat az árnyas fasorok közt, órákig járhat egyik galeriából a másikba; mert itt minden, mi a természettudományokhoz tartozik, állattan, növénytan, ásványtan, földtan, bonctan sat. gazdagon képviseltetik. Azért ennek leírásába ereszkedni nem is bátorkodom; hanem csak azt mondom, hogy vétkeznek, a ki Párisban lévén, ezt meg nem látogatná. Én csak kettőt emelek ki különösen, mint igen nagy ritkaságot: az egyik a Musée anatomique anthropologiai osztályának főkincse, azon ásatag ember, kinek teljesen ép csontváza kövületben találtatott a pautini főszbányában; mely még most is azon táblában fekszik, a melylyel együtt kivágatott. Tudják olvasóim, mennyit vitatkoztak a geológok a fossilis ember, és azon rétegek fölött, a melyekben az találtatik, és a kérdés még most sincs egészen eldöntve. Másik nevezetessége ezen kertnek, tulajdonképen a benne lévő állatseregletnek, azon két viziló, melyeket az aegyptomi alkirály küldött a franciák császáranak; csakhogy ő nagyságuknak — mert ezen cím őket méltán megilleti — ritkán tetszik a vízből kibújni. Néha fél napig is elvárakoztatják az embert, míg az egyik vagy a másik a fejét fölüti. Az egyik irántam kitűnő nyájassággal viseltetett; úgy hogy ezen egy látásból is képes voltam megítélni, miszerint igaza van derék hazánkfia, Magyar Lászlónak, ki az afrikai vizekben, a velök való találkozást, emberre és hajóra egyiránt károsnak és veszedelmesnek találta.

Ha a Jardin des Plantes-ből az austerlitz-i hidon átmegyünk, ismét a boulevardokra jutunk, melyek a Bastille-térre vezetnek. Ezen névnek említésekor hajtunk szála az ég felé áll, ha visszagondolunk mindazon jogtalanságok- és kegyetlenségekre, melyek ezen névvel kapcsolatban állanak; és nem csodáljuk a nép dühét, midőn azt az 1789-ki forradalomban megrohaná és eltöröltetését követelék. Most már a régi Bastille-

nak nyoma sincs. Helyét a juliusi oszlop foglalta el: melynek tetején a szabadság nemtőjének bronce-szobra áll; egyik kezében széttört bilincseket, a másikban fákllyát tartván.

Az oszlop fölírása nyugoti oldalon:

A la gloire
Des Citoyens Français,
Qui s'armèrent et combattirent
Pour la défense des Libertés Publiques.
Dans les mémorables journées
Des 27. 28. 29. Juillet. 1830.

Keleti oldalán a törvények vagynak idézve, (decem. 13. 1830. és mart. 9. 1831.) melyek ezen oszlop fölállítását elhatározzák. A déli és északi oldalon: 27. 28. 29. Juillet 1830. koszorukba foglalva.

És most isten veled nyájas olvasó! Legközelebbi levelemmel a párisi temetőben találkozunk. Illik, hogy megkeressük ezt a szent helyet, hol rokon szívek hamvadnak.

Pados János.

Levelezések.

Szászka, december végén 1859. A cs. kir. szab. állami vasutársasági szerződésénél fogva, igazgatóságának hegemoniája minden ötödik esztendőben Páris és Bécs közt változik; legelőbb is a társaság alapítóira a Seine-városban került a sor, — és most, az első évötöd 1859-ki december utolsóján lefolyván, a Duna melletti császárváros matadorjai váltandják fel amazokat. — Korszerűnek látszik nekünk, most, midőn e változás küszöbén vagyunk, a vasutársaság eddigi működése fölött egy kis szemlét tartani, mi mellett azonban a vasutak igazgatását érintetlenül hagyjuk, ez uttal csak a bányászati állami jószágok és bányák, mint legközelebbi körünkhöz tartozó tárgyakkal foglalatoskodni akarván.

A társaság működésének megérthetésére mindenekelőtt számot kell adnunk az érintett javak állapotjáról, melyben ezek a társaság birtokába átmentek, hogy azután az öt évi időszakra következett eredményeket megítélhessük.

Kezdjünk az álladalmi jószágokkal. Tudva lévő dolog, hogy ezek a néhai oravicai és boksányi kincstári hivatalok más határbeli földjeiből és erdeiből állottak. A kincstár általi műveltetés nagyon kezdőleges vala, kevés és szűken fizetett tisztviselők által történt, és mégis kevés jövedelmet hajtott. A társaság a művelhető földekre nézve eddig nem tért még új utra, és a régi haszonbérrendszer megtartása mellett egy tekintélyes számú és jól fizetett tisztviselői testületet alkalmazott. Az erdők jövedelmei azonban a múlt időköz képest nagyon emelkedtek, mi egyébaránt nem annyira egy okszerűbb művelési rendszer mint a faárak általános emelkedésének következménye, valamint annak, hogy az oravica-báziási vasut a többi vaspálya-vonalokhoz

csatlakozott. Valóságos haladásnak az erdőgazdálkodásban mondható a két telizési készülék (Impraegnirungs-Apparate) Boksánban és Oravicán történt felállítása, melylyel egy most még szabadalmazott eljárás következtében a fának sejtiszövetje rézgálic oldatjával teliztetik, mi által a fa minden rothadás ellen biztosítottatik. Az ekként elkészített faanyagot vaspályai küszöböknek használják.

Térjünk át a vasgyárakhoz. Az álladalomtól a társaság Resicát és Boksánt vevé át; amazt mint legjobb fejlődésben lévő jól felszerelt gyártelepet, az utóbbit félig romban. Külömben Resicán is a legtöbb új építmények, úgy látszik, célszerűtlenül helyeztetek el, a miért is a társaság sokat lerontatott, és másképp építeni rendelt, valamint új telepítvényeknek is vetett alapot. A gyárintézet még inkább kiterjesztetett, úgy hogy ma három olvasztót, számos kavarr- és forrasztópeket, végre hét hengerítőpályát számlál. Boksánban a félig összedőlő két olvasztó ujjal felépítetett, hozzá csatolva ezen műhöz egy tűzhatlan téglákat készítő gyár is, a mely idővel tán Fayence gyárává női ki magát. A neravölgyi vashutta csupán csak egy hengerfuvó-művel gazdagult, és az ott talált kis olvasztó rendes működésbe helyeztetett. Mihelyest a köszénbányák (Blakband) a Bee vadonjaiban hozzáférhetőek lesznek, itt két nagy olvasztó fölépítése is van kilátásban.

A társaság új alkotásai ezekből állnak: az 1858. év végén befejezett dognácskai vasgyár két nagy és szépen épült olvasztóval és egy öntőhúttával, — a még épülő félben lévő, sokkal nagyobb szerű Anina-mű, Steyerlak mellett; arra rendelve, hogy a kisebb köszént, meg a szomszédos Blackbandot értékesítse. Három nagy olvasztó befejezéséhez közeledik, mások még azután fognak munkába vétetni; — hengerművek, járpestek, mechanikai műhelyek, bádog- és kazángyártások rendre egymásután keletkeznek szaporán azon helyeken; miket pár hóval ezelőtt még öserdő fedezett. Az Oravicától Anináig hosszabbítandó vasut, annak idején ezen gyárhelyet a többi világgal összeköttetésbe hozandja.

A köszénbányászat Steyerlak és Resica mellett már a cs. k. bányakincstár által sok előszeretettel és áldozattal műveltetett, a vasutársaság e szakmában még nagyobb erélyt fejtett ki, a termelés mennyisége növekedett, új aknák közel fél millió árán megszereltettek, és jelentékeny furások vétettek elő.

A köszén ülepeket többnyire a gyantás pala nagy tömegei kísérik, melyek eddig használatlanul a gorcokra dobattak, ezen anyagot is értékesíté a társaság; ugyan is belga vállalkozókkal, kik szabadalmat birtak paraffinnak palából való készítésére, szerződésre lépett, melynek következtében legközelebb nyers olaj nyerésére két kivonóhúttá fog keletkezni a köszénbányák mellett. Ezen olaj Oravicán fog tisztítani, mely működés melléktermékeül a paraffinkenőcs lesz nyerendő. — Az oravicai pályaudvar közelében a nagy terjedelmű tisztító gyár emelkedik, melynek épületei szintoly szilárd mint izletes módon felállítatnak.

Az ércbányák Oravicán, Dognácskán, Szászkán és

Moldvabányán meglehetősen elhanyagolt állapotban jutottak a társaság birtokába; a legújabb korig ott működő kincstári igazgatóság nem éppen dicséretesen gazdálkodott; és éppen csak ezen körülménynek tulajdonítható, hogy az ércterme-
lés az utolsó években annyira leszállt. Azonban hogy a vas-
uttársaság az ipar ezen ágát is felvirágoztatni kívánja, bizonyítják:

a költséges kísérleti művek Dognacsán, Szászkán és Moldvabányán;

ama törekvés, a szászroni harzvidéken most legújabbán felkapott műeljárás magának elsajátítani, mely által szegény ércekből is réz volna nyerhető;

a magánbirtokban levő bányák és bányarészek nem rég történt megvásárlása; végre

a Magyarhon legelső kénsvágyárának felállítása Moldvabányán, mely egyelőre ugyan a vaskovandót értékesíti csak, azonban többenü vegy- gyári szakok magvát rejti még magában.

A társaság működésének első öt esztendeje alatt vas-, kőszén- és ércbányái és gyárak felszerelésére és bővítésére nem kevesebbet mint 3 millió forintot költött.

T Á R C A.

Tassó Torquát.

(Élet- és jellemrajz.)

Ránosztai Rezsőtől.

Mig a világ az „emberiség-émlékkönyvében“ a hir és dicsőség csillagbetűivel oda beirt nagy neveket elismerés s tisztelő csodálattal szemléli; vajmi ritkán jut eszébe, mennyi fájó, mennyi bánatos emlék van gyakorta azokhoz csatolva....

Alig tudnák elhinni az emberek, hogy: azok, kiket — fényövezte neveik ragyogása után — oly végtelen boldogoknak hisznek, az élet küzdelmei között harcolva, milyen boldogtalanok valának.... alig tudnák elhinni mondom; hacsak a tapasztalás e részben sötét lapjaira, gyászbetűkkel nem volna följegyezve....

Oh az a hön óhajtott, világirigyelte ragyogó koszorú, melyet hideg, érzéketlen babérokól a jeleseknek fejére tesz a késő elismerés — talán már akkor: midőn a lángzó szív dobogni rég megszünve a fáradt test sirjába nyugodni tér — nem is gondolatok, sokszor mennyi kinzó nélkülözés, nehéz nyomor, néma szenvedés égető könyecsejébe került!!

Szép a koszoru, a dicsőség, hirnév rózsakoszoruja, de nehéz, nagyon nehéz viselni; mert sok, sok tövisei vannak.

A költészet fényes álmain merengve hány ember nem vágyakodék már a költő babéraitra!?

Nem mindenik tudta azt olyan egészen, mit kívánt akkor, midőn vágyai babérrért emelkedtek! Virányos partot látának szemei csak; de a fűszálakon sötétlő vérnyomok, melyeket az irigység, guny, s fájdalom töviseivel meggyilkolt szív haldokolva feste oda, kikerülék figyelmét.

„Szomorú hivatása a költőnek lelke legbecsesb kincseit, részletekben szórni szét a világba“ és a hálátlan világ érzéketlen hidegsége hányszor megfagyasztja lánglelke legszentebb melegével vérző szívén ápolat és nőtt virágait is?!

Lantot ragad a dalok fia, megénekel multat és jelent, jós lélekkel hatva be a jövő titkaiba; és a gondolatért, melyet sajtó fájdalom közt, keble teremő erejének magasztos s szent lelkesülésében, mint tenger mélyéről az elrejtett gyöngyöt felhozva, a népeknek átadott, hányszor lön guny kora férfiai közt jutalma, csak azon egyszerű okból, mert sokkal nagyobb volt, mint hogysen a törpe tehetségek földönmászó felfogásaikkal röptét követni képesek lettek volna; mert korát s korának gyarló értelmiségét évtizedekkel szárnyalva át, okosabb ember, műveltebb férfi volt a többinél.

Ne bántsátok a költő babérait, ne irigyeljétek életét. Oh az ő életének ugyis nagyon kevés rózsái vannak, de ha volnának is, csak a tövisek jutnak nékie, mert a szírom más-

nak termi bájait. Szegény költő, mig százakat, ezreket, lelkesítve szívérzelmeit dalaiban, idegenek közé — a világba szórja szét, addig keblének vigaszul, nem marad más, mint — mint: a honfias öntudat, jutalmul pedig a legjobb esetben is, csak: megpanaszolt, megirigyelt, hideg dicsőség....

I.

Tassó Torquát az olasz égaljnak e ritka tüneményü lángelméje — ki az utóvilághoz fájdalommal és végzeteljes szenvedéseivel még közelebb áll, mint bájoló, isteni költeményeivel — született 1544. március 11-én a Nápoly melletti kies fekvésü „Sorrentóban“, hová szülei, kik állandóan Nápolyban laktanak, bizonyos rokoni látogatással egybekapcsolt multság kedvéért, néhány napra kirándulának...

Atyja, Bernárd, — a korában jeles „hősköltemények“ és „lantdalok“ jónévü szerzője — a híres s több századon át virágzó „della Torre“ ősrégi nagy családnak ivadéka vala; életét egyeneslelkűség és önzéstelen becsület jellemzék, mik miatt mindenkitől köztiszteletben tartatott; mint államférfiu hivatalábani pontos és lelkiismeretes buzgalma által szerencsés volt oly nagy mérvben megnyerhetni az udvar kegyét s bizalmát, hogy az több helyekre követül használá; különösen a salerno herceggel, kinek egész életében elváhatlan társa volt -- három ízben küldetett IV. Károly frank király udvarába mint országos bizottmányi tag.

Édesanyja Torquatnak — a „Torrék“-nél nem kevésbé előkelő s nemes „Rossi“ családból származott hölgy Portia volt, ki — a történetírók szerint — „a báj és szellemdússág élő példányképeül tündökölt..... és a legjobb anyák egyikeként tisztelteték Nápoly leányai között.“

Mint féltett boldogság zálogát saját keblén növelé gyermekeit.... és maga tanitgatá olvasni irni őket, valamint a vallás és szent történelem első alapismeretébe is ő vezetgeté be; azért nem csoda, ha a kis Torquat fogékony keblében mielőtt önmaga is észre vette volna — az édes jó anya oly szeliden, lágyan szívhez szóló, s épen azért maradandó hatásu szavai után — a tiszta vallásosság s szelid erkölcsös érzelem erős, kiürthatlan gyökeret vert. A vallásosság érzeméneiből lassan-lassan: gazdag, mély — szívet s kedélyt egyiránt átölelő nemes magasztosság növe ki; mely a gyermeknél gondos ápolásra találván, hihetőleg első befolyás volt azon későbbi fönségre, mi Torquatot műveiben nagygyá, a legnagyobbak egyikévé tette....

A szülék örömet, szemefényét, a dús tehetségekkel megáldott kis fiu képezé; kit mig egyrészlől Kornélia nővérevel együtt az isteni félelem és szeretetben iparkodának megerő-

síteni, addig másrésztől legfőbb törekvésük, gondjuk oda volt irányozva, hogy a naponkint fejlődő „szép gyermek“ éveihez mért növelésben is részesüljön; jókor magáévá tevén azon tudományokat, melyek egykor képessé teendik őt majd arra, hogy a világ szinpadán kora férfiai között méltólag helyet foglalva, megállhasson. És Torquat gyorsan növekedék testben lélekben. Jókor kifejlődő szellemtehetségei elragadák környezőit... A nép közönségesen szép csodagyermeknek hívá....

„E csodagyermek“ — mondja egy életirója — „tiz hónapos korában tökéletesen jól beszélt olaszul; gondolkozott, helyesen kifejezte gondolatait, akaratját, kívánatait; következtetéseket képezett, okoskodott, és bámulus eszélylyel felelt a tett kérdésekre.... szóval: semmi kisdedies nem volt már szavaiban a hangon kívül.“¹⁾ Szinte hihetetlen!! „Három éves nem volt még, s nem csak szépen irt, hanem helyesen fogalmazott is atyja vezetése alatt.

Bernárd nem sokára ezután a már említettük követségre küldetvén a francia udvarhoz; minthogy a kis Torquatot többé otthon nem taníthatá, más pedig a ki tanította volna, nem találkozék, egy kóbor magányzót fogadott melléje. De a magányzó nem látszék elég lelkiismeretesnek tárgyában; a gondos szülék pedig lelkes, biztos növelést kívánának adatni gyermeküknek, azért a tanítót eleresztvén, — Nápolyban az akkor nagyhirű Jesus-társasági atyák keze alá bocsájták szívök szeretett magzatát. Ekkor a kis fiu épp negyedik évét tölté be.

Az atyák szeretetteljes szelid bánása és felügyelete jótekonyan hatott a gyermek Torquatra. Itt tanult ő bámulatos előmenetellel több ideig. A tantermek padjain mindenkor az első helyet vivá ki lángelméje és kitartó szorgalma.

Éles, átható tiszta felfogása, szerény magaviselete s kedves szép szende arca által nagy mérvben megnyeré a derék atyák — illetőleg tanárai — becsülését, szeretetét, kik Torquatnak már gyermekjátékai között is kiismerhető magasra hivatott lélek és észtehetségeit észrevéven — figyelemmel, örködő szülői-gonddal virasztának léptei fölött folytonosan buzdítva igyekezetében, és segítve majd könyvekkel majd tanácsos tanulmányában a bámulatos esze s felfogása miatt már ekkor legszebb reményekre jogosító kedves gyermeket.

Saját vallomásai szerint: a zárda csöndes falai között tanulgatva, és a nagy gyümölcskert lombos fáinak árnyában játékaival mulatgatva, oly boldog évet töltött Torquat az atyáknál, minőt későbbi élete soha sem adott többé.²⁾

Szívének egész életét az iskolai gond foglalá el; s ebből egész kis tündérvilágot alkotta, mely szük határai közt is annyi élvezet nyújtott, hogy azt túlszárnyalni nem kívánkozáék.

Nem volt szentebb lelke előtt azon öntudatnál, hogy szeretik, s ez erejét kettőztetve, sürgeté őt a tanulmányok szorgalmazására.

Legnagyobb részt egész napokon át az atyák társaságában volt, sokszor annyira megfélekedve mindenről istenen és a tudományokon kívül, hogy enni sem ment haza, bárha házuk a zárda közel szomszédságában állott.³⁾ Otthon legkedvesebb percei azok valának, melyekben anyjának a tanultakat ismételve attól dicséret közben egy-egy ölelést vagy szíves csókot kiérdemelhetett.

Öt éves korában a latin irodalmi nyelvet tökéletesen magáévá tevén, azon több ízben tartott anyja s tanítói kimondhatlan örömeire, nagyszámu hallgatóság előtt szónoki beszédek. Beszédeit általános dicséret s taps követte, mert, bár szava gyenge s előadása kissé vontatott volt, gondolatai és arckifejezése megragadóan bűvössé varázslák azt, s a bámulatos emlékező tehetség, melynek segítségével órahszakig fen-

akadás nélkül mint egy második kis Demosthenes tudott beszélni, ragyogó bájt kölcsönzének az egésznek.

Hat éves korában a görög remekírókat már minden nehézség s fenakadás nélkül olvasá, értelmezé, nem egyszer készítve gyönyörű kivonatokat azokból.¹⁾

Tanuláshozí vonzalma s tudomány szeretete, hű társként karöltve járt vallásosságával megmaradt egész a sirig; de az öröm, — mint vándor madár a száraz lombot messze röptében, — elhagyá, elkerülé már gyermekevei közt is sokszor, nagyon sokszor.

Közös sorsa nemünknek a fájdalom! Szívünket ezer bánat, ezer szenvedés tépi, szaggatja éltünk felnőtt szakában: de a gyermekkori édes boldogság emléke tisztán, zavartalan mosolygó élénkbe a multból, kínaink vigaszal, s azon megnyugtató öntudatot adja keblünknek, hogy: ha boldogtalanok vagyunk is, volt idő, voltak évek, melyekben egészen boldogok valánk; éltünk életszakot úgy örömeök között, miként nem is hallottuk, mi e név fájdalom.

Boldog, a kit későbbi szenvedései között a gyermek-örömeök tiszta emléke vigasztalhat. De hát a kitől ezt is megtagadta végzete?!.....

Torquat boldog gyermekörömeit a körülményeknek egy váratlan fordulata sirba dönté, és a kis fiu szétszórt örömvirágainak elhulló leveleinél akkor tanulta megismerni mi a bánat, akkor kezdé égető könyök közt érezni, mi a szívkin és kebelfájdalom, mikor még más — hason korban — reá gondolni se tudott....

II.

A salernoi herceget — kivel a kis Tarquat édes atyja Bernárd IV. Károlynál volt — az olaszthoni, illetőleg nápolyi alkirály személyes gyűlöletből lázadónak, honárulónak nyilvánítá; és az ügyeket helyesen, tiszta lélekkel intéző férfit alighogy hazájába visszatért, az ellene jó eleve fölingertlett nép segítségével törvény elébe idézteté.²⁾

A bősziült elámitott nép tombolt haragos dühében s mitsem hallgatva a józanabbak intő felvilágosító szavaira, egetverő zajjal sürgete vértételeket a vádlott számára. A herceg törvényszék elébe állott büntelensége öntudatában, azon reménnyel, hogy hiszen kitisztázza magát, s legalább meglesz szégyenítve ellensége, az alkirály. Azonban egyetlen szót sem volt szabad szólania saját mentségére; s mielőtt kihallgatták volna, elítélék. Ily körülmények közt átlátá, miként okvetlenül vesznie kell, hacsak néhány órát késik is, mert nem törvényszék előtt áll, hanem az irigy, boszu és aljas fondorkodás érdekszötte hálóinak szövevényes fonadékai között; azért hogy sötét tervét kikerülhesse, a francia udvarhoz menekült.

Igy azonban a reáfogott vádat mindenki igaznak hitte; s azok is, kik eddig talán szánakodtak fölötte, most kiengesztelhetlen halálos ellenei lettek.

Hiában, ugy szokott az lenni; mert az emberek nagyobb része, mintha nem is áldotta volna meg isten önállósággal, mindig csak más után szokott itélni.

A törvény számüzöttnek kiáltá ki a herceget, s urodalmait zár alá tétetvén, nevét szégyenfára függeszteté, mint olyanét, ki a közönségesen elhitt bűnvád szerint, „a francia kormányval Olaszthon átadása iránt, pénzbeli alkuba bocsátkozni elég aljas és nemtelen volt volna.“³⁾

„Az igazi barátság mérvköve a nyomor s szenvedések!“ Pedig ezek között majdnem mindig magunkra hagyatunk, mert ritka azon jó barát, ki nyomorainkat meg ne utálná, bánatos napjainkban vigasztalna, s meg nem vetve szegénységünket, vigaszszal hajolni kész volna ronggyal fődött keblünk fölé, midőn mindenkitől üldöztetünk.

¹⁾ Lásd „Alkalmi visszaemlékezések Tasso Torquatra.“

²⁾ L. „L'istoria della litteratura Italiana és Memorial“ című kkt.

³⁾ Ugyanott, valamint: Alkalni vszlksk.

¹⁾ Uj Plutarch I. köt.

²⁾ Uj Plutarch I. k., valamint: Alkalmi visszaemlékezések

³⁾ Uj Plutarch és Alkalmi visszaemlékezések.

Bernárd ezen ritkák egyike vala..... Ő a herceget husz évig elválhatlan társként követte a szerencse mosolygása között, s most a nehéz körülményekben elhagyni a legundokabb hálátlanságnak tartotta volna.....azért véle ment. De e tette által ő is magára voná a honarulás sötét vádját, s minden javai, melyeket hoszu évek fáradaimaival keservesen szerze, 1550-ben elkoboztattak, maga pedig a herceggel együtt számkivettetek honából.

Ez megrendítő, szívet lelket lesújtó csapás volt a családra.

(Folytatjuk.)

Heti szemle.

— Lejárt a századnak ötödik tizede, — megérdemli hogy megmacskazenezzük. Alig volt esztendő, — mit mondunk — alig volt nap, mely nem hozott volna keserü tapasztalásokat. Azomban ne csüggedjünk. Új esztendőre kívánjuk, hogy oly nagy legyen sikerünk, mint volt csalódásunk; oly otthonosak legyünk a tett mezején, mint voltunk az ábránd világában; oly bőven fizessünk áldozattal, mint fizetünk elleneink gyalázzák és hamisítják multunkat; ne a pillanatnyi igéretetek által vezéreltessük magunkat, hanem azon tanok által, melyek a hoszu évsorok cselekvéseinek lelkéből merithetők. Reményeinek teljesültét csak az várhatja, ki tisztán lát, nem az, kit az álbarátság ködbe kíván burkolni. Sok munka vár kedves nemzetünkre, — áldjon meg a magyarok istene ezerszeres erővel!!!

— Az új ipartörvény megjelent, és erről már majdnem valamennyi lap nyilatkozott. Iparosaink nagy része megszepepent ezen rendelet kihirdetése következtében és úgy látszik, nem is sejtji, hogy e rendelet gyengéje nem annyira abban van, mint ha sok volna benne a szabad mozgalom forrása, mint éppen ellenkezője. A kik felszabadítottak a céh-rendszer nyüge alól, nem egyebek, mint az ipar legalantibb szakmái, az ugynevezett kisiparok. Ha e körülmény minden esetre haladásnak mondható, de semmi esetre olyan, melynél soká lehetne megállapodni. Tán egy esztendő mulva már meg fogjuk látni, miként azok, kik eddigi céhes kényelmükben felzavartattak, megfognak barátkozni az iparszabadság eszméjével, de egyszersmind azt is, hogy az iparszabadság az idézett cs. rendelet által körülirt mértéke nem elegendő, hogy a hazai ipar különös élénk lendületet nyerjen. Lehetnek, sőt vannak más okok is, melyek ezen rendelet szándékolt jó sikerét meghiusítják; azonban itt csak kijelölni akarván iparos életünk ezen újabb momentumját, a cs. rendelet tüzetesb magyarátját egy közelebbi alkalomra fenntartjuk magunknak.

— A Pesti Napló ismét egy jellemző adatot közöl, mely a nagy német nemzet némely tudósának (?) irántuki rokonszenvére egyrészlől, más részlől pedig tudományos alaposágára vet világot. Ez a Berghaus: „Was man von der Erde weiss“ című vállalat, melynek 31. füzeté 303. l. így írja le a magyar nemzetet: „ez a pici rakás henyélő, dözsölő ur, ez a milliónyi tömeg rabszolga, ez a csikósokból, juhászokból és kanászokból álló nemzet.“ El van mondva, mit tudatlanság és rossz akarat elmondhat. Ez ugyan azon próbatétel a civilisator hivatásra, mint midőn azt tanították Németországon, hogy a betyárok egy különös népfaj Magyarországon, és midőn egy württembergi lap azt írta legközelebb: „Die Jagászok sind ein eigener Volksstamm in Ungarn, welcher buda trägt und Eljen schreit.“ Már az ilyen Gründlichkeit megérdemli aztán, hogy leboruljunk előtte. A szomszéd sógorok véleményét rólunk elősorolván, eszünkbe jut Franciaország egyik legjelesebb történetírójának, Michelet J. ítélete nemze-

tünkről, midőn egy másik lángeszű történész, Charles Louis Chassin munkáját (Jean de Hunyad) ajánlja. Michelet t. i. azt mondja: La nation entière est une aristocratie de vaillance et de dignité. Il y a là cinq millions de chevaliers. Kívánjuk, hogy annyira legyen igaza mindig a franciának, mint nincs igaza a németnek.

— Pécssett, mint halljuk, több tőkepezés ember gőzhajótársaságot akar alakítani, melynek áru- és személyszállító hajói Bécs és Pest közt fognának járni. Csak rajta! Hassunk, alkossunk, gyarapítsunk, hogy hazánk fényre derüljön.

— Megjelent: „Kordalok“ irta Zajzoni. Harmadik bővített kiadás, Pest, 1860. E költeményfüzér két első kiadása, nálunk szokatlan gyorsasággal, alig egy év alatt elkelyén: azon hazafias szellemmel fogva, mely az egészet átlengi, s mely ily tartalék nélkül tíz év óta még egy versgyűjteményben sem nyilatkozott, a diszesen kiállított s megbővített harmadik kiadás is biztos közönségre számíthat. Ára 1 ft. 20 kr, Pfeifer Ferdinánd tulajdona.

— Tyudiki török főpap munkáját a török-magyar csatákról, Lázár Kálmán gróf magyarra fordítottá s kiadni szándékozik.

— Hogy tisztelték meg Schillert a neustadtiai? Van egy német város, melyet úgy hinak, hogy Neustadt, s van e városnak egy utja, melyet eddig szamarósvénynek, s egy hegye, melyet marhahegynek neveztek. Most kapták magukat a neustadtiai, s e két nyilvános helyet Schiller évszázados ünnep emlékére a nagy német költő nevével bérmálták el, úgy hogy a szamarósvény ezentul Schiller-utnak, a marhahegy pedig Schillerhegynek fog nevezetni. Valóban gyöngéd figyelem és megtiszteltetés a neustadtiai részéről.

— A szerb kormány még september hóban egyezkedésre lépett egy francia társulattal arra nézve, hogy a társulat közlekedést nyisson s tartson fenn gőzösökkel Belgrád és Marseille közt, s mivelje a majdanpeki rézbányákat. Német külföldi újságok kétségbe vonták ezen egység létrejöttét; mit is a Belgrádban megjelenő „Srbszke Novine“ megcáfolandó, közli a nevezett társulat egy kibocsátványát, melylyel felhívja a szerbeket, vennék a nevezett cél siettetése végett kiadandó részvényeket.

— E hó elején egy német folyóirat jelenik meg füzetekben, melynek címe „Hungaria“ leend. E folyóirat, melynek szerkesztője Gross Károly német író, leginkább magyar ügyek, főleg pedig a magyar irodalom ismertetésével foglalkozandik és e szép szándék mellett örömmel üdvözljük e vállalatot, részint magunk, részint szomszédaink érdekében, hogy t. i. ügyeink ismertetésében kevesebb tudatlanságot tanusítsanak, mint az eddigelé történt. Ez irodalom egyik főmunkatársa Brody Zsigmond, a ki a magyar lapokbani műfordításairól ismeretes. (Divatcsarnok).

— Tomory Anasztáz az akademiának 400 ftot. kézbesített a török-magyar történeti kutforrasok gyűjteményének segélyezésére.

— A párisi ultramontan „Univers“ a Schillerünnepélyről ekként nyilatkozik: A forradalmi mozgalom elterjed Németországon; e mozgalom egy neveléses ünnepély által, melytől minden hírlap viszhangozik és melyből még lelkesevést is meritenek, felélesztetett. Ugy látszik, hogy Schiller 1759-ben született; szép alkalom egy hazafias ünnepélyre: Schiller, német Diderotnak egy neme, ki a haramiákat és rablókat visszahelyezé és tragödiáit bölcselmi tételekkel megrakta. stb. „Und was haben die Deutschen dem Lümmel von Univers gethan? kérdé erre egy német lap. Valóban alávalóság, a mit az Univers mond a németekről, — körülbelül olyan, milyen némely német lapok magatartása a magyar ügyben.

— Tours városában különös pör fordult elő nem rég. Hamis váltóról volt szó, melyet egy vak egy másik vaknak

rendelményezésére, látra fizetendő, kiállított. Az ezen ügyben előhivatott három tanu szintén vak volt. Bizonyos értelemben nálunk mindennap előfordulnak ily dolgok.

— Azon tisztelt olvasóinknak, kik eddig a tudomány valamely ágát gyakrabban találták képviselve lapunkban, mint a mennyire a változatosság kívánja, tudtul adjuk, hogy ezentul a nemzetgazdászati szak bővebben leendő képviselve, és hogy gyakrabban találkozandnak értekezésekkel, melyek valamely gyakorlati kérdést fejtegetendik.

Irodalom.

„Egyetemes Magyar Encyclopaedia. I. kötet. Kiadja a Szent-István-Társulat. Szerkeszti Török János a magyar akademia tagja. Pest, 1859“ N. 4.-r 70 iv.

A társulat tisztelt tagjait és előfizetőit illető példányok szétküldetése már megindított; mások által az „Encyclopaedia“ jelen kötete könyvkereskedés útján megszerezhető 4. oszt. ér. forintért. S minthogy e szerint e munkához a társulati tagok jutányosabban jutnak, 3 p.frtnyi évdíjok fejében az Encyclopaedián kívül még egyéb nyomtatványokban is részesülnek, tisztelettel értesítjük a közönséget, miszerint a társulatba újonnan belépni szándékozó tagok és előfizetni ohajtók az Encyclopaedia első kötetét egyelőre még folyvást megkaphatják, csak sziveskedjenek ez iránt vagy egyenesen a Szent-István-Társulat ügynöki hivatalához (Lipót utca, 8. sz.) intézendő leveleik által, vagy pedig a társulat tiszteleti tagjainál jelentkezni. Ezen nagyszerű Encyclopaediától sokan idegenkedtek, minthogy azon hiszemből voltak, hogy tartalmán nagyon meg fog érzni a társulat speciális vallás színezete. Azomban Danielik János alelnök a társulat közgyűlésén himezetlenül kijelenté, hogy képtelenség volna a tudományok vívmányait csupán csak arra szorítani akarni, a mi katolikus írók által, tisztába hozott, — kivált hazánkban, és hogy ennél fogva biztossá tehet mindenkit, miszerint az Encyclopaediában foglalt cikkekben semminemű tanok vagy állítások elő nem fognak fordulni, melyek magából az illető tudomány alapelveiből nem volnának levonhatók. — Hozzáteszszük még, hogy ezen irodalmi vállalat, terjedelmére nézve bár mely irodalomban ritka, nálunk éppen páratlan fog lenni, és hogy nem lesz bár mi néven nevezhető magyar tárgy, melynek abban bővebb ismertetését, vagy legalább megemlítettését nem találók.

* Megjelent: „Magyarország Primása. Közjogi és történeti vázolat. Irta Török János, a. m. academia tagja. Pest, 1858.“ 4-dr. 528 l. Ajánlva van az esztergomi főképtalannak, bibornok-herceg-primás ő eminentiája aranymiséjének emlékeül.

Ezen, mind történeti belbecsre, mind kiállítási diszre nézve jeles munka két főrészből áll. Az első rész címe: Emlékirat, mely XVI főszakaszban az esztergomi érsekek, mint magyarországi primások méltóságának közjogi kifejlődését s jelentőségét szoros összefüggésben s párhuzamban Magyarország történetével szent István korától kezdve a mai időkig, oklevelekre utalva, kimutatja. A második rész a magyar primási méltóság-, története- s közjogi viszonyaira vonatkozó 216 oklevelet foglal magában az eredeti nyelven, melyek közül 36 most először lát napvilágot. E második részhez Függelék van csatolva, mely 11 régi oklevelet archaeologiai visszapillantásokat, a magyar koronajelvények magyarázatát, s az esztergomi érseki pisetumra vonatkozó fölvilágosításokat foglalja magában. — A munkát többrendbeli illusztrációk ékesítik; ilyenek: 15 primás arcképe, nevezetesen Pázmány Péter a célmetszetben, Oláh Miklós, Forgách

Ferenc, Lippai György, Szelepchényi György, Széchenyi György, Christianus Augustus, Eszterházy Imre, Barkóczy Ferenc, Batthyány József, Kopácsy József, és Scitovszky János könyvomban, és Vranich Antal, Kollonich Lipót és Rudnay Sándor fametszetben. — Továbbá Vitéz János sírkövének ábrája, s az esztergomi vár rajza, mint annak kiépítése tervezve van; azután egy lap, melyen Bakacs Tamásnak patriarchai keresztje, valamint Lippay György és Széchenyi György primásoknak közelebb fölfedezett sírjaikban talált mellkeresztjei ábrázolva vannak stb.

Az összes mű előfizetési ára, melyen 1859 év végeig még megszerezhető, 5 p. frt; bolti ára új évtől kezdve 6—7 uj forint leendő. Megrendelhető minden hiteles könyváros által, különösen pedig Laufer és Stolp könyvkereskedésében.

Temesvári ujdonságok.

* A kereskedelmi és ipar-kamara múlt hó 29. tartott ujra alakító gyűlésében, az eddigi elnök Bersuder Lajos hivataláról leköszönvén Krayér József elnöknek, Simon Imre alelnöknek, Grünbaum Márk pénztárnoknak választott meg.

* Csoda történt a múlt héten. Két bérkocsilónak eszébe juthatván, hogy valaha harcias természetű vala, véletlen megszőkött.

* Minap valaki az „Arany ágyu“ című gyárkúlvárosi korcsmára tett figyelmetessé, melynek asztalán következő folyóiratok találtak: Vasárnapi Ujság, Politikai Ujdonságok, Nép Ujsága, Hirmondó, Delejtű, Leipziger Illustrirte Zeitung, Dorfbarbier, és még egy német ujság. Nem tudjuk ugyan, micsoda közönség látogatja a nevezett helyet, de annyi bizonyos, hogy sok magát nagyratartó kávéház van városunkban, mely nem járát annyi magyar lapot, mint az arany ágyu.

[De még oly kávéház is van több, mely egyetlen egy magyar lapot sem tart!

* Karácson másodünnepén színházunk előadásai Strampfer Frigyes igazgatása alatt vették kezdetüket. Szabó József mint igazgató elbucuzván tőlünk, egyelőre Szegedre menend. Operát hosszabb időre fogunk nélkülözni, mert még a gyenge Tély k. a. is elhagyván bennünket, egyetlen énekesnőnk sincs. Kaiser-Ernstné vendégszereplése, és Jekelfalussy visszakérdése reményljük, nem sokára segitend e bajon.

* Tegnap több jelesebb kereskedők tanácskozmányt tartott egy „Temesvári Lloyd“ alakítása iránt. Az eredményről a jövő számban tudositandjuk olvasóinkat.

* A helybeli takarékpénztárba a múlt évi december havában 576 fél betett 77293 ftot. 72 kr., kivétetett abból 151 fél által 75,435 ft. 65 kr. ó é.

* A múlt hó 30. tartott hetivásáron a termények következő árakon keltek: Buza, legjobb, 4 ft. 40 kr., közép 4 ft. 25 kr., legcsekélyebb 4 ft. 10 kr. Kétszeres 3 fr. 50 kr. Rozs 3 fr. 10 kr., Árpa 1 fr. 90 kr., Zab 1 fr. 50., Tengeri 2 fr. 62 kr., mérőnkint. A széna 2 fr. 50 kr. mázsánként oszt. értékben.

Szerkesztői távirtda.

Bécsbe: A levelezési ajánlatot köszönettel fogadjuk.
Dr. W. G. Pesten. A hiányzó számokat velünk tudatni kérjük.
M. Károly urnak Ungvárott. Bizony ez uttal hiába vártunk a küldeményre.

Gmundenbe két rendű levélre legközelebb fogunk válaszolni.
A losonci levelet jövő számban fogjuk közölni. A többi cikket is kevés kivétellel, szivesen használjuk.

Kiadó és felelős szerkesztő Pesty Frigyes.